

## Extension of The Meaning and Physical Context of Vehicle Terms to Everyday Persian Vocabulary And Vice versa

Bashir Jam<sup>1</sup> 

### Abstract

Many Persian terms and expressions related to vehicles have undergone extension of the meaning and physical context. The corpus under study includes vehicle terms that have entered Persian vocabulary as well as common words and expressions that have been added to vehicle terms through extension of the meaning and physical context. Identifying whether a word or an expression has undergone extension of meaning and physical context is based on the linguistic intuition of the author as a native speaker of Persian. This research presents several examples and discusses them within the framework of Relevance theory (Sperber & Wilson, 1986). In line with this theory, there exists a combination of knowledge, experiences and shared background information about vehicle-related terms in the mind of every Persian speaker. Using this combination, not only Persian speakers are aware of their original meanings and physical contexts but also they have access to their extended meanings and/ or physical contexts. In accordance with the Relevance theory, when a Persian speaker hears a vehicle-related term, s/he considers the physical context to evaluate it and then matches it with her/his background knowledge in order to figure out if the speaker intended its original meaning or its extended meaning.

**Key words:** vehicle-related words, vehicle-related expressions, extension of meaning, extension of physical context, Relevance theory.

### Extended abstract

#### 1. Introduction

Transportation is an effective and inseparable part of human life. It has always been the reason for creating many words, idioms and proverbs in Persian. Its effect has been so great that vehicles and their features have been used to describe some of the features of human body and behavior. There are also some common Persian words and expressions that have been added to vehicle terms through extension of the meaning and physical context. The present study aimed to address the following research questions:

---

1. Associate Professor of Linguistics, Department of English, Shahrekord University, Sahrekord, Iran. ([b\\_jam47@yahoo.com](mailto:b_jam47@yahoo.com))

1. Which common Persian words and expressions have been added to vehicle terms through the extension of the meaning and physical context?
2. Which vehicle-related terms have been added to the Persian vocabulary through the extension of the meaning and physical context?
3. What are the reasons of this word and expression exchange?

## 2. Theoretical framework

The theoretical framework of this paper is the Relevance theory (Sperber & Wilson, 1986). In fact this theory is the extended model of Grice's maxim of relation as one of the cooperative principles. According to Luchjenbroers (1989: 1), Grice's theory is speaker-oriented while Sperber & Wilson's theory is listener-oriented.

According to the relevance theory, relevance means that the listener expects the speaker to do their best to create a message which is as relevant as possible. And the listener receives and interprets the message with the same expectation. The more contextual information in the message, the more relevant it is; and the existence of more relevant message requires less mental effort by the listener. Sperber & Wilson (1986) argue that human is evolved to look for the most relevant information. In accordance with this theory, there exists a combination of knowledge, experiences and shared background information in the mind of every speaker. When the listener hears the speaker's message, s/he considers the physical context to evaluate it and then matches it with her/his background knowledge in order to figure out its meaning.

## 3. Methodology

This research primarily aimed at addressing the extension of the meaning and physical context of vehicle terms to common Persian vocabulary and vice versa. Then, it discussed these words and expressions within the framework of Relevance theory (Sperber & Wilson, 1986). They were collected using dictionaries, internet search, car classified ads, the experiences of the present researcher in dealing with mechanics, drivers, and petrolheads as well as his own vocabulary knowledge. Identifying whether a word or an expression has undergone extension of meaning and physical context is based on the linguistic intuition of the author as a native speaker of Persian. The corpus under study includes vehicle terms that have entered Persian vocabulary as well as common words and expressions that have been added to vehicle terms through extension of the meaning and physical context.

## 4. Results & Discussion

In response to the first and second research questions, it should be stated that almost all the Persian words and expressions that have been added to vehicle terms through extension of the meaning and physical context and those vehicle-

related terms that have been added likewise to the Persian vocabulary were introduced. In response to the third research question “What is the reason of this word and expression exchange?”, it should be stated that the analysis of these exchanges indicated that different semantic changes, extension of the physical context, and metaphorical extension occur due to the similarity between the function and behavior of vehicles and humans as well as the similarity between the appearance of some vehicle parts and the features of human body and life style. The possessor-possessee relation as a type of metonymy is one reason for the extension of vehicle-related terms to the Persian vocabulary, while metaphorical extension is a reason for the addition of Persian vocabulary to vehicle terms.

### 5. Conclusions & Suggestions

Using their shared background knowledge about vehicle-related terms, Persian speakers not only are aware of their original meanings and physical contexts but also they have access to their extended meanings and/ or physical contexts. According to the Relevance theory, when a Persian speaker hears a vehicle-related term, s/he considers the physical context to evaluate it and then matches it with her/his background knowledge in order to figure out if the speaker intended its original meaning or its extended meaning.

### Select Bibliography

- Evans, V. *How Words Mean: Lexical Concepts, Cognitive Models, and Meaning Construction*. Oxford University Press. 2009.
- Galiñanes, C. L. Relevance theory, Humor and the narrative structure of humorous novels. *Revista Alicantina de Estudios Ingleses*. Vol.13. 2000.
- Grice, H. P. ‘Logic and conversation’, *William James Lectures*, Harvard.1967. Published in Grice 1989, 1–143.
- Grice, H.P. "Further Notes on Logic and Conversation," *Syntax and Semantics*, 1978. vol.9 edited by P. Cole, Academic Press. Reprinted as ch.3 of Grice 1989, 41–57.
- Hurford, J. R. & Heaslry, B. *Semantics: A Coursebook*. 2<sup>nd</sup> edition. Cambridge: Cambridge University Press. 1996.
- Jam, B. Extension of the Meaning and Physical Context of Religious words and Expressions in Spoken Persian: A Relevance-Theoretic Analysis. *Journal of Linguistics & Khorasan Dialects Biannual*, 2022; 4(24): 81. pp. 55-81. [In Persian].
- Luchjenbroers, J. Relevance Theory and Context Selection. *La Trobe Papers in Linguistics* (Vol. 2). 1989.
- Safavi, K. Which meaning? *Journal of Language Science*. 2013; 1(1): 11-40. [In Persian].

Sperber, D., and Wilson, D. (1986). *Relevance: Communication and Cognition*. Oxford: Blackwell. Second edition with a new postface, 1995.  
Stalnaker, R. *Pragmatics*. Synthese. 1970: 22: 272–289.

**How to cite:**

Jam B. Extension of The Meaning and Physical Context of Vehicle Terms to Everyday Persian Vocabulary And Vice versa. *Zaban Farsi va Guyeshhay Irani*. 2024; 2(16): 23-49. DOI:10.22124/plid.2024.27901.1678

**Copyright:**

Copyright for this article is retained by the author(s), with first publication rights granted to *Zaban Farsi va Guyeshhay Irani (Persian Language and Iranian Dialects)*. This is an open-access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution License (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided that the original work is properly cited.



## بررسی گسترش معنا و بافت کاربردی واژه‌ها و اصطلاح‌ها به / از حوزه خودرو در گونه گفتاری زبان فارسی

بشیر جم<sup>۱</sup>

### چکیده

واژه‌ها و اصطلاح‌های بسیاری درباره حوزه خودرو دستخوش انواع گسترش معنا یا گسترش بافت کاربردی شده‌اند. پیکره زبانی این پژوهش مجموعه واژه‌ها و اصطلاح‌هایی است که با تغییر معنا یا گسترش بافت کاربردی به حوزه خودرو راه یافته یا از حوزه خودرو به گنجینه واژگان زبان فارسی افزوده شده‌است. هدف اصلی این پژوهش توصیفی-تحلیلی ارائه و تعریف این واژه‌هاست. سپس به چگونگی رخداد این تغییرها و گسترش‌ها با بهره‌گیری از نظریه «ربط» اسپربر و ویلسون پرداخته شده‌است. طبق نتایج گویشوران زبان فارسی با توجه به دانش‌ها، تجربه‌ها و اطلاعات زمینه‌ای مشترکشان هم معنای اولیه این دست واژه‌ها و اصطلاح‌ها را می‌دانند، هم به معانی و کاربرد گسترش‌یافته آنها دسترسی دارند. مطابق نظریه «ربط» هنگامی که شنونده واژه یا اصطلاحی درباره حوزه خودرو دریافت می‌کند، با در نظر گرفتن بافت موقعیت، آن را با اطلاعات زمینه‌ای خود می‌سنجد و تطبیق می‌دهد و سرانجام درک می‌کند منظور گوینده معنی اولیه آن واژه و اصطلاح، یا معنی گسترش‌یافته آن است. دلیل این بده‌بستان واژه‌ها و اصطلاح‌ها جدایی‌ناپذیری حوزه ترابری از زندگی انسان و بهره بردن از ویژگی‌های خودرو در توصیف برخی از ویژگی‌های بدن و رفتار انسان است.

واژگان کلیدی: واژه‌های حوزه خودرو، اصطلاح‌های حوزه خودرو، گسترش معنایی، گسترش بافت کاربردی، نظریه ربط.

## ۱- مقدمه

واژه‌ها و اصطلاح‌های بسیاری در زبان فارسی وجود دارند که نسبت به معنا یا بافت کاربردی اولیه‌شان دستخوش انواع گسترش معنا یا گسترش بافت کاربردی شده‌اند. منظور از گسترش بافت کاربردی این است که معنای اولیه این واژه‌ها و اصطلاح‌ها تغییر نکرده، بلکه افزون‌بر به کار رفتن با معنی اولیه خود و در بافت اولیه خود کاربرد آنها به سایر حوزه‌ها یا بافت‌ها گسترش یافته‌است. هادسن (2000: 240) گسترش معنای یک واژه را افزودن «یک معنای نو به یک صورت کهن»<sup>۱</sup> تعریف می‌کند.

ترابری بخش تأثیرگذار و جدایی‌ناپذیری از زندگی انسان است. از این رو، این حوزه همواره منشاء بسیاری از واژه‌ها، اصطلاح‌ها و ضرب‌المثل‌ها بوده‌است. از این دست می‌توان به «چوب لای چرخ کسی گذاشتن»، «خر خود را راندن»، «شترسواری دولا دولا نمی‌شود»، «پیاده شو با هم بریم»، «پیاده شدن = خرج کردن» و کاربرد واژه کهن «زین» برای نشیمنگاه دوچرخه و موتورسیکلت اشاره نمود. این تأثیر به اندازه‌ای بوده که از وسیله نقلیه و ویژگی‌های آن برای توصیف برخی از ویژگی‌های بدن و رفتار انسان بهره برده می‌شود. واژه‌ها و اصطلاح‌های بسیاری نیز با افزایش معنا و/ یا بافت کاربردی به حوزه ترابری گسترش یافته‌اند؛ مانند افزایش معنای واژه‌های کهن بال، دم، ملخ و پروانه برای نامیدن بخش‌های هواپیما.

ضرورت انجام این پژوهش لزوم گردآوری و تعریف فرهنگ‌وار واژه‌ها و اصطلاح‌هایی بوده که از زبان روزمره به حوزه خودرو وارد شده و از این حوزه به خارج از آن گسترش یافته، و نیز تبیین چگونگی رخداد این تغییرات معنایی و گسترش بافت کاربردی بوده‌است تا علاقه‌مندان به مباحث معناشناختی و کاربردشناختی از آن استفاده کنند و انگیزه‌ای برای پژوهش‌های آتی باشد. به‌ویژه که طبق جست‌وجوی نگارنده تاکنون پژوهشی در این مورد آن هم در چارچوب یک نظریه علمی زبان‌شناختی انجام نشده‌است.

هدف پژوهش پیش رو پاسخ به سه پرسش زیر است:

الف- کدام واژه‌ها و اصطلاح‌های زبان فارسی با تغییر معنا و گسترش بافت کاربردی در حوزه خودرو رایج شده‌اند؟

ب- کدام واژه‌ها و اصطلاح‌های حوزه خودرو با تغییر معنا و گسترش بافت کاربردی به گنجینه

واژگان زبان فارسی افزوده شده‌اند؟

ج- دلایل این بدهستان واژه‌ها و اصطلاح‌ها چیست؟

1. new meanings in old forms

## ۲- پیشینه پژوهش

در این بخش، نخست به دیدگاه‌های گوناگون پیرامون تغییر و گسترش معنا و بافت کاربردی واژه‌ها و بافت موقعیت پرداخته و سپس، چند پژوهش در این باره معرفی می‌شود.

نرلیش<sup>۱</sup> (1990: 181) اظهار می‌دارد که واژه‌ها اجزایی ایستا نیستند، بلکه ماهیتی پویا و انعطاف‌پذیر دارند. بدین علت است که گویشوران می‌توانند آنها را در چارچوب گفتاری که در بستر فرهنگ یک جامعه قرار دارد به کار ببرند. وی می‌افزاید که واژه‌ها ذاتا حامل معنی نیستند زیرا معنی براساس معنای کلی بافت زبانی به آنها تفویض شده‌است. او می‌افزاید واژه‌ها فقط تا اندازه‌ای که آنها را معنی‌دار قلمداد کنیم و تا اندازه‌ای که شنونده در بافت زبانی برای آنها معنی قائل شود دارای معنی هستند. براساس این دیدگاه تغییر زبانی فرایندی غیرمنتظره نیست. وی بیان می‌دارد که بافت موقعیت دلیل تغییر کردن معنای واژه‌هاست. صفوی (۱۳۹۲) نیز بیان می‌دارد که دو دیدگاه در مورد معنی واژه وجود دارد؛ دیدگاه نخست که معنی یا معانی ثابتی را با نام‌هایی همچون معنی اولیه، معنی اصلی و هسته معنایی برای هر واژه در نظر می‌گیرد و معنی جمله را از معنی گوینده متمایز می‌داند و معنی‌شناسی را از کاربردشناسی جدا می‌انگارد. و دیدگاه دوم که بر آن است که هر واژه از مجموعه نامحدودی معنی بافت‌وابسته برخوردار است. این دیدگاه به دلیل بافت‌مدارانه بودنش، معنی جمله را متمایز از معنی گوینده نمی‌داند و به همین دلیل نیز به تمایز معنی‌شناسی و کاربردشناسی قائل نیست. در شکل افراطی این نگرش دوم، واژه اساسا دربرگیرنده معنی نیست و مفهومی تنها در پاره‌گفتار تعیین می‌شود. براساس کاپلان<sup>۲</sup> (1989)، اینکه واژه یا عبارتی معنای ویژه‌ای داشته باشد به معناشناسی مربوط است. ولی دلیل نسبت دادن معنای ویژه به یک واژه یا عبارت و اینکه چرا از یک عبارت معنای خاصی اراده شده، ارتباطی به معناشناسی ندارد. زیرا این موضوع به حیطه کاربردشناسی تعلق دارد (ستوده‌نیا و حبیب‌اللهی، ۱۳۹۳).

کاپلان (1989) بافت را متشکل از عناصر پایه‌ای پیرامون یک پاره‌گفتار یعنی گوینده، زمان، مکان، و جهان ممکن که پاره‌گفت در آن ایجاد شده می‌داند. ولی استالینکر<sup>۳</sup> (1970) گستره بافت را از این هم فراتر دانسته و باورهای مشترک و زمینه‌های اجتماعی و فرهنگی را نیز جزء بافت برمی‌شمرد (ستوده‌نیا و حبیب‌اللهی، ۱۳۹۳). ولپ<sup>۴</sup> (1995: 77) تغییر معنایی واژه‌ها را

1. Nerlich
2. Kaplan
3. Stalnaker
4. Volpe

حاصل دگرگونی در بافت فرهنگی جامعه می‌داند. زیرا دگرگونی‌های فرهنگی، بافتی که نشانه زبانی در آن به کار رفته‌است را تغییر می‌دهند.

یکی از بزرگ‌ترین چالش‌ها در مورد درک زبان، تبیین چگونگی تغییر معنی در بافت‌های کاربردی است (Evans, 2009: xi). دیدگاه‌های مطرح‌شده در مورد چنین چالشی به وجود دو نوع معنی قائل‌اند: نخست، معنی مستقل از بافت، به این معنی که واژه‌ها فارغ از بافت همواره دارای معنی هستند. دوم، معنی وابسته به بافت، یعنی واژه‌ها از معنی بافت‌بنیاد برخوردارند و در بافت‌های مختلف به گونه‌ای متفاوت تعبیر می‌شوند. طبق فرایند تقویت کاربردشناختی که تراگوت<sup>۱</sup> (1974: 263-314) مطرح کرده معانی جدید واژه که تحت تأثیر بافت پدید می‌آیند در حافظه معنایی گویشوران ذخیره می‌شوند (Evans, 2007: 166). زبان‌شناسان شناختی نیز به جای معنا از شبکه شعاعی معنا سخن می‌گویند. در این انگاره برای معنا یک نمونه اصلی یا مرکزی به نام معنای مرکزی تصور می‌شود. در نتیجه، شبکه‌ای از معانی وجود دارد که در آن هر واژه‌ای دارای یک معنای اولیه و ثانویه است که با گذشت زمان و بر اثر کاربرد آن در بافت‌های گوناگون، دستخوش گسترش معنایی می‌شود و معناهای تازه‌ای را می‌پذیرد (بامشادی و همکاران، ۱۳۹۵: ۲).

از پژوهش‌های ایرانیان در چارچوب نظریه «ربط»<sup>۲</sup> اسپریر و ویلسون (1986) می‌توان به شریفی و کرامتی یزدی (۱۳۸۹) اشاره کرد که در بخشی از پژوهش خود پیرامون طنز در زبان فارسی از نظریه «ربط» بهره برده‌اند. همچنین، محقق محجوبی و همکاران (۱۳۹۴) به بررسی جامعه‌شناختی کارکردهای سکوت در متون ادبی، دینی و ضرب‌المثل پرداخته‌اند. شمس و مشکات (۱۳۹۶) نیز به نقد نظریه‌های معنایی از جمله نظریه «ربط» در فلسفه تحلیلی ادبیات پرداخته‌اند. جم (۱۴۰۰) تغییر معنی و گسترش بافت کاربردی واژه‌ها و عبارتهای مذهبی به سایر حوزه‌ها را بررسی کرده‌است. براین اساس، از آنجاکه گویشوران زبان فارسی با بهره بردن از اطلاعات زمینه‌ای فرهنگی مشترکشان پیرامون واژه‌ها و عبارتهای مذهبی، هم معنای اولیه واژه‌ها و عبارتهای مذهبی را می‌دانند، و هم به معانی و کاربرد گسترش‌یافته آنها دسترسی دارند، پی می‌برند که منظور گوینده کدام معنی و کاربرد آن واژه یا عبارت مذهبی است. جمع‌بندی بخش پیشینه را بدین گونه می‌توان بیان کرد که معنای واژه‌ها و بافت شامل بافت زبانی، بافت موقعیت و بافت فرهنگی شامل باورهای مشترک و زمینه‌های اجتماعی

1. Traugott
2. Relevance Theory



پیوسته با یکدیگر در تعامل‌اند. به گونه‌ای که تغییر بافت می‌تواند به مرور زمان موجب تغییر معنای واژه‌ها بشود و واژه‌ها در بافت‌های گوناگون معانی متفاوتی دارند.

### ۳- چارچوب نظری

چارچوب نظری این پژوهش توصیفی-تحلیلی نظریه «ربط» اسپربر<sup>۱</sup> و ویلسون<sup>۲</sup> (1986)، از پیشرفته‌ترین نظریه‌ها در کاربردشناسی ارتباط است. این نظریه در واقع انگاره گسترش‌یافته اصل «ارتباط»، از اصول چهارگانه همکاری زبانی<sup>۳</sup> گرایس<sup>۴</sup> است. گرایس (1967) و (1978) به ترتیب نظریه معنای ضمنی<sup>۵</sup> و نظریه پیشرفته‌تر اصل همکاری زبانی را مطرح کرد. این نظریه چهار اصل دارد که عبارت‌اند از: کمیت<sup>۶</sup> (به اندازه بگوئید، نه بیشتر، نه کمتر)، کیفیت<sup>۷</sup> (آنچه بگوئید که باور دارید درست است)، ارتباط<sup>۸</sup> (فقط آنچه که به موضوع مربوط است بگوئید) شیوه بیان<sup>۹</sup> (کوتاه و بدون ابهام بگوئید). در این نظریه فرض بر این است که گویشوران باید به شیوه‌ای سخن بگویند که سوء تعبیر نشود. زیرا این گونه فرض می‌شود که گوینده همواره در صدد رعایت این اصول چهارگانه است. براساس لوجنبروز<sup>۱۰</sup> (1979: 1) نظریه گرایس گوینده‌محور و نظریه «ربط» اسپربر و ویلسون شنونده‌محور است.

در نظریه «ربط»، ارتباط به این معناست که شنونده از گوینده انتظار دارد همه کوشش خود را به خرج دهد تا پیام از حداکثر ربط برخوردار باشد و خود نیز با همین انتظار پیام دریافتی را تعبیر می‌کند. هرچه اطلاعات بافتی پیام بیشتر باشد ربط آن بیشتر خواهد بود و هرچه ربط پیام بیشتر باشد کوشش ذهنی لازم برای تعبیر آن کمتر خواهد بود. به گفته اسپربر و ویلسون (1986)، گوینده در تولید پاره‌گفتش، براساس این فرض که دریافت‌کننده از نظر منطقی با دست یافتن به اولین تعبیر ممکن، تلاش پردازشی خود را محدود می‌کند و همه جایگزین‌های دیگر را نادیده می‌گیرد، عمل می‌کند (Galiñanes, 2000: 97). هر فرایند شناختی نیازمند مقداری تلاش است. اسپربر و ویلسون (1986) استدلال می‌کنند که طبیعت

1. Sperber
2. Wilson
3. cooperative principles
4. Grice
5. Theory of implicature
6. quantity
7. quality
8. relation
9. manner
10. Luchjenbroers

شناخت انسان به‌گونه‌ای تکامل یافته که به دنبال مربوطترین اطلاعات بگردد. پس، مربوطترین تفسیر از یک گفته همانی است که با فرض یکسان بودن متغیرهای دیگر، نیازمند کمترین تلاش باشد و بیشترین تأثیر شناختی را داشته باشد. شنوندگان پیش‌نگاره‌ای را برمی‌گزینند که کمترین تلاش و زمان را از آنان بگیرد (شمس و مشکات، ۱۳۹۶).

طبق نظریه «ربط»، در ذهن هر فرد مجموعه‌ای از دانش‌ها، تجربه‌ها و اطلاعات زمینه‌ای مشترک وجود دارد. هنگامی که شنونده پیام گوینده را دریافت می‌کند، آن را با اطلاعات زمینه‌ای خود می‌سنجد و تطبیق می‌کند تا به نتایج جدیدی برسد و در نهایت پیام گوینده را درک کند. گوینده و شنونده تلاش می‌کنند تا بیشترین همکاری را با هم داشته باشند و اصل همکاری را رعایت کنند. براساس هرفورد<sup>۱</sup> و هیزلی<sup>۲</sup> (1996: 279-280) اگر معنای ضمنی از ظاهر پیام آشکار نشود، شنونده با تلاش ذهنی پیام را استنباط می‌کند.

اطلاعات بافتی که بر فرهنگ و نظریه «ربط» تکیه دارد به گوینده و شنونده کمک می‌کند تا از میان گستره وسیع دانش تجربی خود، مناسب‌ترین گزینه را انتخاب کند تا ارتباط به‌درستی شکل گیرد. اسپربر و ویلسون (1986: 15) بافت را ساختاری روان‌شناختی و مجموعه‌ای از پیش‌فرض‌های شنونده درباره جهان توصیف کرده‌اند. عوامل مهم خارجی مانند فرهنگ، جنسیت، نژاد، طبقه اجتماعی، گویش، تربیت خانواده، سن، تحصیلات و غیره در این میان نقش دارند.

برای درک پیام، اطلاعات دریافتی باید با بافت اجتماعی، فرهنگی و زبانی فرد ارتباط داشته باشد. به سخنی دیگر، اینکه فرد زبانی را بداند کافی نیست؛ بلکه باید بتواند پیش‌فرض‌ها، دانش خود از جهان و تجربیات گذشته‌اش را به‌کار گیرد. بدیهی است که فرستنده و گیرنده پیام باید پیرامون موضوع بحث دانش مشترکی داشته باشند. شنونده زمانی قادر به درک یک گفته است که بتواند عوامل بافتی آن را با پیش‌فرض‌ها، دانش پس‌زمینه و تجربه‌های شخصی‌اش گره بزند، که همه اینها زیر چتر مفهوم فرهنگ قرار می‌گیرند (سیدجلالی، ۱۳۹۳).

طبق نظریه «ربط»، در ذهن هر گویشور زبان فارسی مجموعه‌ای از دانش‌ها، تجربه‌ها و اطلاعات زمینه‌ای مشترک پیرامون واژه‌ها و اصطلاح‌های مرتبط با حوزه خودرو وجود دارد. گویشوران زبان فارسی (گوینده و شنونده) با توجه به این دانش‌ها و اطلاعات زمینه‌ای

1. Hurford  
2. Heasley

مشترک، هم معنای اصلی واژه‌ها و اصطلاح‌های بررسی‌شده پژوهش پیش رو را می‌دانند، هم به معنای و کاربرد گسترش‌یافته آنها دسترسی دارند. مطابق نظریه «ربط»، هنگامی که شنونده واژه یا اصطلاحی را که با معنا و کاربردی جدید از زبان روزمره فارسی در حوزه خودرو رایج شده یا از حوزه خودرو به گنجینه واژگان زبان فارسی افزوده شده‌است را دریافت می‌کند، با در نظر گرفتن بافت موقعیت، آن را با اطلاعات زمینه‌ای خود می‌سنجد و تطبیق می‌دهد و سرانجام درک می‌کند که منظور گوینده کدام معنی و کاربرد آن واژه یا اصطلاح است. برای نمونه، شنونده تشخیص می‌دهد که منظور گوینده از بیان جمله امری «با همین فرمون برو جلو» در موقعیت‌های گوناگون کدام معنی یا کاربرد آن است. زیرا او می‌داند که منظور گوینده از بیان این جمله هنگام رانندگی این است که فرمان را نچرخاند و در موارد دیگر یعنی به همین روش که تاکنون عمل کرده‌ای کار خود را ادامه بده. پس بدین گونه است که طبق نظریه «ربط»، شنونده تلاش پردازشی خود را محدود می‌کند، گزینه‌های دیگر را نادیده می‌گیرد و مناسب‌ترین گزینه را برمی‌گزیند.

#### ۴- روش پژوهش

بسامد بالای واژه‌ها و اصطلاح‌هایی که از زبان روزمره در حوزه خودرو رایج شده‌اند و برعکس از حوزه خودرو به گنجینه واژگان زبان فارسی افزوده شده‌اند نیاز به گردآوری آنها را برانگیخت. از این رو، هدف و انگیزه اصلی این پژوهش توصیفی-تحلیلی ارائه و تعریف فرهنگ‌وار این صورت‌ها بوده‌است. سپس، چگونگی رخداد این گسترش معنا و/یا گسترش بافت کاربردی با بهره‌گیری از نظریه «ربط» اسپربر و ویلسون (1986) بررسی شده‌است. شیوه گردآوری و انتخاب این داده‌ها با بهره‌گیری از واژه‌نامه‌ها، جست‌وجوی اینترنتی، آگهی‌های فروش خودرو، تجربیات نگارنده از سروکار داشتن و صحبت با تعمیرکاران خودرو، رانندگان و ماشین‌بازها و با توجه به اطلاعات واژگانی و اندک تجربه نگارنده در پژوهش‌های زبان‌شناختی بوده‌است. <sup>(۱)</sup> پیکره زبانی مجموعه واژه‌ها و اصطلاح‌های مرتبط با حوزه خودرو است.

#### ۵- تجزیه و تحلیل داده‌ها

در این بخش نخست به واژه‌ها و اصطلاح‌هایی که در حوزه خودرو رایج شده‌اند پرداخته می‌شود. سپس، واژه‌ها و اصطلاح‌های حوزه خودرو که به گنجینه واژگان زبان فارسی افزوده شده‌اند بررسی می‌شود. هر زیربخش نیز جداگانه طبقه‌بندی شده‌است.

## ۵-۱- گسترش معنا و بافت کاربردی واژه‌ها و اصطلاح‌ها به حوزه خودرو

در این بخش با طبقه‌بندی‌های جداگانه به واژه‌ها و اصطلاح‌های زبان فارسی که با تغییر معنا یا گسترش بافت کاربردی در حوزه خودرو رایج شده‌اند پرداخته شده‌است.

### ۵-۱-۱- قطعات و بخش‌های خودرو

#### «شمع»

ابزاری در انتهای سیلندر و روی سرسیلندر وجود دارد که با جرقه‌زنی باعث سوختن بنزین و حرکت موتور می‌گردد. به دلیل شباهت ظاهری این ابزار به شمع که از گذشته‌ها برافروخته‌اند و نیز از آنجا که همچون شمع آتش تولید می‌کند آن را شمع نامیده‌اند. مطابق نظریه «ربط»، هنگامی که شنونده واژه شمع را می‌شنود، با در نظر گرفتن بافت موقعیت، آن را با اطلاعات زمینه‌ای خود می‌سنجد و تطبیق می‌دهد و سرانجام درک می‌کند که منظور گوینده کدام شیء است. برای نمونه، در تعمیرگاه مکانیکی شنونده با شنیدن جمله «باید چند تا شمع بخری» پی می‌برد که منظور مکانیک شمع کیک تولد نیست بلکه ابزار به‌کاررفته در خودرو است.

#### «دنده»

دنده وسیله‌ای برای حرکت یا تغییر سرعت خودرو است. این قطعه مجموعه‌ای از چرخ‌های گرد دندانه‌دار و از عناصر اصلی انتقال نیرو در خودرو است و نیرو را به چرخ‌ها انتقال می‌دهد. به نظر می‌رسد که به دلیل شباهت ظاهری این ابزار جدید به استخوان دنده آن را دنده نامیده‌اند. براین اساس، مطابق نظریه «ربط»، تشخیص معنای واژه دنده به این بستگی دارد که شنونده آن را مثلا در بیمارستان و مغازه قصابی بشنود یا در تعمیرگاه مکانیکی.

#### «سپر»

سپر به ضربه‌گیرهایی با روکش پلاستیکی یا فلزی بیرون‌زده در جلو یا پشت خودرو گفته می‌شود که برای جلوگیری از وارد شدن ضربه به خودرو و به حداقل رساندن آسیب ناشی از برخورد طراحی شده‌اند. به دلیل شباهت کاربردی و ظاهری آن به سپر جنگی که در گذشته برای جلوگیری از برخورد ضربه به تن جنگاوران و محافظت از آنها به کار می‌رفته آن را سپر نامیده‌اند. براین اساس، واژه سپر در حوزه خودرو مصداق متفاوتی دارد. مطابق نظریه «ربط»، هنگامی که شنونده واژه سپر را مثلا در تعمیرگاه مکانیکی می‌شنود، با در نظر گرفتن بافت

موقعیت، آن را با اطلاعات زمینه‌ای خود می‌سنجد و تطبیق می‌دهد و سرانجام درک می‌کند که منظور گوینده سپر جنگی نیست بلکه سپر خودرو است.

#### «رکاب»

رکاب قابی گرد یا بیضی است که با قطعه‌ای بندمانند و معمولا از جنس چرم به زین بسته می‌شود. این وسیله به سوارکار کمک می‌کند که آسان‌تر سوار اسب شود و هنگام سواری کنترل و تعادل داشته باشد. در خودرو نیز بخشی پله‌مانند وجود دارد که سرنشینان برای راحتی هنگام سوار و پیاده شدن پای خود را بر آن قرار می‌دهند. به دلیل شباهت کاربردی و ظاهری این شیء جدید به رکاب اسب آن را نیز رکاب نامیده‌اند.

#### «قمقمه»

در خودروها یک مخزن آب کوچک وجود دارد که کاربرد آن نگه داشتن آب ذخیره و آب برگشتی از رادیاتور به هنگام جوش آوردن بیش از حد موتور است. به دلیل شباهت نسبی کاربردی و ظاهری این مخزن آب به قمقمه که یک ظرف کوچک دردار برای همراه داشتن آب آشامیدنی است، آن را نیز قمقمه نامیده‌اند.

#### «اتاق»

اتاق بخشی از بدنه خودرو است که سرنشینان در آن می‌نشینند. به دلیل شباهت نسبی کاربردی و ظاهری اتاق خودرو به اتاق ساختمان، این بخش از بدنه خودرو را نیز اتاق نامیده‌اند. مطابق نظریه «ربط»، هنگامی که شنونده مثلا جمله «اتاقش باید عوض بشه» را در تعمیرگاه صاف‌کاری می‌شنود، با در نظر گرفتن بافت موقعیت درک می‌کند که منظور استاد صاف‌کار اتاق خانه نیست، بلکه بخشی از بدنه خودرو است.

#### «کمر بند»

کمر بند تسمه یا نواری از جنس چرم یا پارچه‌است که به دور کمر می‌بندند. در خودرو نیز تسمه یا نواری برای ایمنی سرنشین روی صندلی تعبیه شده‌است. این تسمه دور کمر بسته نمی‌شود و فقط روی سینه و شکم قرار می‌گیرد. به دلیل شباهت نسبی آن به کمر بندی که بر کمر می‌بندند آن را کمر بند (ایمنی) نامیده‌اند. مطابق نظریه «ربط»، شنونده هنگام سوار شدن در خودرو با شنیدن جمله امری «کمر بندت را ببند» درک می‌کند که منظور گوینده کمر بند (ایمنی) است.

**«کمربندی»**

واژه کمربندی به جاده‌ای گفته می‌شود که دور شهر کشیده شده تا خودروها ناچار به گذشتن از درون شهر نباشند. این واژه در اصل «جاده کمربندی» بوده که طی فرایند انتقال معنا، واژه «جاده» پس از سپردن معنی خود به واژه کمربندی حذف شده است. با یک تحلیل سطحی به نظر می‌رسد که واژه جاده کمربندی طی گسترش معنا ساخته شده است ولی با بررسی دقیق‌تر آشکار می‌شود که این واژه نتیجه رخداد گرده برداری از واژه انگلیسی beltway است.

**۵-۱-۲- تعمیرات خودرو****«کلینیک»**

وام‌واژه کلینیک در اصل به معنای درمانگاه پزشکی است. این واژه دستخوش افزایش معنایی و گسترش بافت کاربردی شده و در حوزه خودرو به معنای گاراژ یا تعمیرگاهی است که انواع خدمات تعمیراتی خودرو در آن ارائه می‌شود. حتی برخی از این تعمیرگاه‌ها پا را فراتر نهاده و صفت «تخصصی» را نیز به کار می‌برند. براین اساس، مطابق نظریه «ربط»، مثلاً هنگامی که کسی تابلو «کلینیک تخصصی خودرو» را در خیابان می‌بیند، با توجه به باهمایی با واژه «خودرو» درک می‌کند که آنجا درمانگاه یا مرکز پزشکی نیست، بلکه تعمیرگاه خودرو است.

**«بدون رنگ»**

در زبان فارسی «بدون رنگ» به معنی بی‌رنگ است، ولی این اصطلاح در حوزه خودرو به این معناست که هیچ قسمتی از بدنه خودرو رنگ نشده و رنگ بدنه فابریک کارخانه است. مطابق نظریه «ربط»، هنگامی که شنونده مثلاً جمله «این ماشین بدون رنگه» را در نمایشگاه خودرو می‌شنود، با در نظر گرفتن بافت موقعیت درک می‌کند که منظور فروشنده این است که تاکنون بدنه آن خودرو دچار هیچ آسیبی نشده که نیاز به رنگ‌آمیزی داشته باشد.

**۵-۱-۳- وضعیت خودرو****«صفر»**

از آنجاکه کیلومترشمار خودروی نو حدوداً روی عدد «صفر» است، این عدد دستخوش افزایش معنایی و گسترش بافت کاربردی شده و در حوزه خودرو به معنی «نو» به کار می‌رود. بر این پایه، به خودروی نویی که تازه از شرکت خودروسازی تحویل گرفته شده یا کارکرد ناچیزی

دارد «صفر (کیلومتر)» می‌گویند. اصطلاح «صفرشویی» نیز براساس همین معنا ساخته شده‌است؛ شیوه‌ای در شست‌وشوی خودرو به گونه‌ای که «نو» به نظر برسد.

#### «خشک»

صفت خشک معنی‌های گوناگونی دارد؛ مانند بی‌آب، بی‌نم، پژمرده، متعصب، مقرراتی، انعطاف‌ناپذیر، نرمش‌ناپذیر، بی‌عاطفه و متضاد نرم. این واژه در حوزه خودرو به دو معنای متفاوت به کار می‌رود:

الف- به خودرویی که تازه از شرکت خودروسازی تحویل گرفته شده یا کارکرد خیلی کمی دارد خشک یا صفر کیلومتر می‌گویند. صفت خشک با این معنی و کاربرد جدید دستخوش افزایش معنایی و گسترش بافت کاربردی شده‌است.

ب- در مورد خودرویی به کار می‌رود که کمک فنر یا لاستیک نرمی ندارد و هنگام گذر از دست‌اندازها به اتاق ضربه وارد می‌شود. از آنجاکه در این بافت صفت خشک به معنای انعطاف‌ناپذیر، یعنی متضاد نرم است، می‌توان گفت که این واژه دستخوش افزایش معنایی نشده، بلکه فقط بافت کاربردی آن گسترش یافته‌است.

مطابق نظریه «ربط»، در بافت مربوط به معامله خودرو منظور از بیان پاره‌گفت «این ماشین خشکه» خیس نبودن خودرو نیست، اما پرسشی که اینک مطرح می‌شود این است که شنونده چگونه پی می‌برد که مقصود گوینده معنی الف یا ب است؟ در مقام پاسخ می‌توان گفت که باز مطابق نظریه «ربط»، شنونده با در نظر گرفتن بافت موقعیت، بافت زبانی، گوینده و لحن صدای او درک می‌کند که منظور او معنی الف یا ب است. برای نمونه، اگر فروشنده این پاره‌گفت را بگوید، خریدار پی می‌برد که منظور او معنی الف است. ولی اگر خریدار (پس از راندن آزمایشی خودرو) این جمله را بگوید، فروشنده پی می‌برد که منظور او معنی ب است.

#### «گیج زدن»

گیج زدن حالتی است که فرد در اثر گیجی فاقد تعادل کافی به‌ویژه هنگام راه رفتن است. این اصطلاح دستخوش افزایش معنایی و گسترش بافت کاربردی شده و در حوزه خودرو به حالتی گفته می‌شود که خودرو تعادل کافی ندارد و فرمان به این سو و آن سو کشیده می‌شود.

#### «خنک»

واژه «خنک» به معنی کودن و کندذهن دستخوش افزایش معنایی و گسترش بافت کاربردی شده و در حوزه خودرو به حالتی گفته می‌شود که بخشی از عملکرد سیستم خودرو دچار

مشکل باشد. برای نمونه، اگر بگویند «حسگرهای این خودرو در اثر شست‌وشوی زیاد خنگ شده» یعنی حسگرهای آن درست عمل نمی‌کند.

#### «تنبل»

واژه «تنبل» در حوزه خودرو دستخوش افزایش معنایی و گسترش بافت کاربردی شده و به حالتی گفته می‌شود که هنگام فشار دادن پدال گاز، خودرو شتاب کافی نداشته باشد و به سختی حرکت کند.

#### «لگن»

لگن ظرف یا تشتی بزرگ و لبه‌دار برای شست‌وشوست. این واژه دستخوش افزایش معنایی و گسترش بافت کاربردی شده و به خودروی قراضه، لکنته، قدیمی و فرسوده اطلاق می‌شود. مطابق نظریه «ربط»، منظور گوینده از بیان پاره‌گفت «این لگنتو از جلوی پارکینگ بردار» خودرو است، نه ظرف لگن.

#### «سواری»

واژه «سواری» در اصل به عمل نشستن بر روی چارپایان یا در وسیله نقلیه و حرکت کردن با استفاده از آنها است. این واژه دستخوش افزایش معنایی شده و در حوزه خودرو به معنی «خودرو شخصی» به کار می‌رود. مانند این جمله: «حرکت در خط ویژه برای سواری‌ها ممنوع است». گفتنی است که این واژه در اصل «خودرو/ ماشین/ اتومبیل سواری» بوده که طی فرایند انتقال معنا، واژه «خودرو/ ماشین/ اتومبیل» پس از سپردن معنی خود به واژه سواری حذف شده است.

#### ۵-۱-۴- رانندگی

#### «فرمان»

واژه «فرمان» در اصل به معنای دستور و حکم بوده‌است. از آنجا که راننده با سکانی که در دست داشته وسیله نقلیه را کنترل می‌کرده و به آن فرمان می‌داده چگونه حرکت کند واژه «فرمان» دستخوش افزایش معنایی شده و در حوزه ترابری به معنای سکان به کار رفته‌است.

#### «دست‌فرمان»

واژه دست‌فرمان به دو معنای فرمان دست (فرمانی که به اشاره دست دهند) و فرمانبر و زیردست بوده‌است. این واژه کلاً دستخوش تغییر معنایی شده و امروزه به معنای «شیوه



رانندگی» و «مهارت در رانندگی» به کار می‌رود. مثلاً اگر بگویند «دست‌فرمون کسی خوبه» یعنی مهارت خوبی در رانندگی دارد.

#### «خلاص»

واژه خلاص به معنای رها(شده) است. این واژه در بافت مربوط به خودرو به وضعیتی گفته می‌شود که دنده درگیر نباشد یا اصطلاحاً خودرو توی دنده نباشد. در زبان انگلیسی این وضعیت را «خنثی»<sup>۱</sup> می‌نامند. مطابق نظریه «ربط»<sup>۲</sup> مثلاً، هنرجوی رانندگی با شنیدن دستور «خلاص کن» مریبی، با در نظر گرفتن بافت موقعیت درک می‌کند که منظور او درآوردن خودرو از دنده است.

#### «دونات زدن»

دونات<sup>۳</sup> وام‌واژه‌ای انگلیسی به معنای گونه‌ای نان شیرینی حلقه‌ای شکل است. این واژه در زبان انگلیسی دستخوش افزایش معنایی و گسترش بافت کاربردی شده و در حوزه خودرو به چرخیدن نمایشی خودرو به دور خود و به جای ماندن اثر تایر روی زمین به شکل دونات اطلاق می‌شود. در زبان فارسی فعل «دونات زدن»<sup>۴</sup> برای این عمل ساخته شده است.

#### «تهاجمی»

«تهاجمی»<sup>۵</sup> به کسی گویند که تمایل زیادی به حمله و درگیری فیزیکی یا گفتاری با دیگران دارد و اصطلاحاً اهل بحث و دعواست. این واژه که در اصل در زبان انگلیسی به حوزه خودرو گسترش یافته و سپس با کاربردی نوین در زبان فارسی معادل‌یابی شده، به معنای کسی است که شیوه خطرناک رانندگی او سایر رانندگان را به خطر می‌اندازد.<sup>(۲)</sup>

### ۵-۲- گسترش معنا و بافت کاربردی واژه‌ها و اصطلاحات از حوزه خودرو

در این بخش که در بردارنده طبقه‌بندی‌های جداگانه است، به واژه‌ها و اصطلاح‌های حوزه خودرو که با تغییر معنا یا گسترش بافت کاربردی به گنجینه واژگان زبان فارسی افزوده شده‌اند پرداخته شده است. تحلیل‌های این بخش در چارچوب نظریه‌های معناساختی و شناختی همچون نظریه آمیختگی مفهومی<sup>۵</sup> (Fauconnier & Turner, 2002) نیز قابل بحث

1. neutral
2. doughnut
3. to pull doughnuts
4. aggressive
5. conceptual blending

است<sup>(۳)</sup> ولی از آنجاکه از اهداف این مقاله پرداختن به چگونگی استفاده گویشوران زبان فارسی از دانش‌ها، تجربه‌ها و اطلاعات زمینه‌ای مشترکشان هنگام درک واژه‌ها یا اصطلاحات گسترش‌یافته مرتبط با حوزه خودرو بوده‌است، و نیز به دلیل اجتناب از آمیزش نظریه‌ها، شلوغی و افزایش حجم مقاله ترجیح داده شد که به چگونگی رخداد این تغییرها و گسترش‌ها در چارچوب نظریه «ربط» اسپربر و ویلسون (1986) پرداخته شود.

### ۵-۲-۱- قطعات و بخش‌های خودرو

#### «پایین آوردن موتور»

به باز کردن، عیب‌یابی و تعمیر موتور که پرهزینه‌ترین گونه تعمیر خودرو است اصطلاحاً پایین آوردن موتور می‌گویند. این اصطلاح در حوزه سلامت به معنی درمان اساسی و عمل جراحی داشتن است. برای نمونه، اگر کسی بگوید «توی اتاق عمل موتورمو پایین آوردن» مطابق با نظریه «ربط»، منظورش این است که تحت عمل جراحی قرار گرفته‌است.

#### «آینه‌بغل»

به دلیل شباهت ظاهری آینه‌بغل خودرو به گوش، این ترکیب در خارج از حوزه خودرو به‌طور استعاری به معنی «گوش بزرگ» به‌کار می‌رود. مثلاً اگر گوینده در توصیف اندام کسی عبارتهای «آینه‌بغل اتوبوس» یا «آینه‌بغل ولوو» را به‌کار ببرد، مطابق نظریه «ربط»، شنونده با در نظر گرفتن بافت موقعیت درک می‌کند که منظور گوینده این است که شخص گوش‌های بزرگی دارد.

#### «صندوق»

صندوق (عقب) دستخوش افزایش معنایی و گسترش استعاری<sup>(۴)</sup> شده و در گفتار عامیانه به معنای «باسن» به‌کار می‌رود. دلیل این گسترش جایگاه همسان باسن و صندوق است؛ یکی در پشت بدن و دیگری در پشت خودرو قرار دارد. مطابق نظریه «ربط»، شنونده مثلاً با شنیدن پاره‌گفت «وقتی چاق می‌شم شکمم و صندوقم با هم بزرگ میشن»، با در نظر گرفتن بافت موقعیت درک می‌کند منظور گوینده از صندوق، باسن است.

### ۵-۲-۲- وضعیت خودرو

#### «صفر کیلومتر»

در بخش پیشین که به گسترش معنا و بافت کاربردی واژه‌ها و اصطلاح‌ها به حوزه خودرو اختصاص داشت، بیان شد که عدد «صفر» دستخوش افزایش معنایی و گسترش بافت

کاربردی شده و در حوزه خودرو به معنی «نو» به کار می‌رود و به خودروی نو «صفر (کیلومتر)» می‌گویند. جالب اینجاست که اصطلاح «صفر کیلومتر» از حوزه خودرو به خارج از این حوزه گسترش یافته و به معنی «تازه کار و بی تجربه» در زبان فارسی به کار می‌رود. برای نمونه، اگر گفته شود که فردی صفر کیلومتر است، طبق نظریه «ربط»، منظور این است که آن فرد تازه کار و بی تجربه است.

#### «صفرشویی»

در بخش پیشین بیان شد که «صفرشویی» شیوه‌ای دقیق برای شست و شوی همه قطعات درونی و بیرونی کابین به گونه‌ای است که خودرو «نو» به نظر برسد. اصطلاح «صفرشویی» به خارج از حوزه خودرو گسترش یافته و به معنای پاک‌سازی کامل عضوی از بدن با رژیم غذایی و روش‌های درمانی است. مانند صفرشویی قلب، کبد و کلیه.

#### «آب (و) روغن قاطی کردن»

خارج شدن آب یا روغن از مجاری ویژه خود و نفوذ به کانال دیگر، باعث بروز پدیده آب و روغن قاطی کردن در خودرو می‌شود. این اصطلاح در خارج از حوزه خودرو به معنی خشمگین شدن است. برای نمونه، اگر گفته شود که فلانی آب (و) روغن قاطی کرده، یعنی آن فرد خشمگین شده است.

#### «جوش آوردن»

اصطلاح جوش آوردن هنگامی به کار می‌رود که در سیستم خنک‌کننده موتور اشکالی به وجود بیاید و انتقال گرما انجام نشود. آن‌گاه آب داخل رادیاتور به جوش آمده و عملکرد خودرو با مشکل روبه‌رو می‌شود. این اصطلاح نیز به معنی خشمگین و کلافه شدن به کار می‌رود.

#### «داغ کردن»

اصطلاح «داغ کردن» نیز تقریباً با «جوش آوردن» هم‌معناست.

#### «آمپر چسباندن»

آمپر چسباندن هنگامی رخ می‌دهد که آب رادیاتور خودرو جوش آورده باشد. در این حالت آمپر آب بالا می‌رود و به گونه‌ای روی درجه قرمز قرار می‌گیرد که گویی به آن چسبیده است. این اصطلاح دستخوش افزایش معنایی و گسترش بافت کاربردی شده و خارج از حوزه خودرو به معنی خشمگین شدن است. برای نمونه، اگر گفته شود که فلانی آمپر چسباند، مطابق

نظریه «ربط»، شنونده با در نظر گرفتن بافت موقعیت درک می‌کند که منظور گوینده این است که آن فرد بسیار خشمگین شده‌است.

#### «آمپر کسی بالا رفتن»

اصطلاح «آمپر کسی بالا رفتن» نیز تقریباً با «آمپر چسباندن» هم‌معناست.

#### «سه شدن»

اصطلاح سه شدن در مورد وضعیتی به‌کار می‌رود که از چهار پیستون و شمع خودرو سه‌تایشان سالم و یکی خراب باشد. در این حالت می‌گویند «ماشین سه کار می‌کنه» یا «ماشین سه شده». به‌طور کلی اصطلاح سه کار کردن موتور مربوط به حالتی است که یکی از سیلندرها توانایی تولید توان و آتش زدن بنزین را نداشته باشد. این اصطلاح در خارج از حوزه خودرو به معنی مایه شرمندگی، ضایع شدن یا ایجاد وضعیتی شرم‌آور است. برای نمونه، پاره‌گفت‌های «خیلی سه شد!» و «سه نکنی‌ها!» به ترتیب به معنای «وضعیت شرم‌آوری به وجود آمد» و «کاری نکنی یا حرفی نزن که شرمنده بشوم» است.

#### «ترمز بریدن»

ترمز بریدن به این معناست که با فشردن پدال ترمز خودرو نمی‌ایستد. این اصطلاح در خارج از حوزه خودرو به معنی کنترل خود را از دست دادن و عملی را بی‌اختیار ادامه دادن است. برای نمونه، پاره‌گفت «آقا ترمزش بریده و آگه جلوشو نگیریم تا شب می‌خواد حرف بزنه»، این نیست که ترمز خودرو آن آقا بریده‌است، بلکه اگر ایشان را رها کنیم یک‌سره تا شب حرف خواهد زد. گفتنی است اصطلاح ترمز بریدن اخیراً به معنای جدیدتر «افزایش قیمت» در تیتراهای اخبار نیز به‌کار می‌رود. مانند تیترا خبری «طلا دوباره ترمز برید».

#### «بی‌ترمز»

اصطلاح بی‌ترمز در مورد خودرویی که به هر دلیلی ترمز نگیرد به‌کار می‌رود. این اصطلاح در دوران جنگ ایران و عراق در معنای جدید «بی‌باک» به بسیجیان اطلاق می‌شد که دلاورانه به صف دشمن می‌زدند. به آن رزمندگان «بسیجی بی‌ترمز» می‌گفتند. اکنون که سال‌ها از پایان جنگ گذشته و طبیعتاً آن بافت دیگر وجود ندارد، اصطلاح «بی‌ترمز» دستخوش تنزل معنایی شده و در ادبیات سیاسی ایران به معنی افراط‌گرا و تندرو به‌کار می‌رود.

**«پنچر»**

خودرو یا وسیله‌ای که تایرش پنچر شده توانایی حرکت ندارد، این اصطلاح به معانی جدید «خسته»، «زهواردررفته»، «توانایی حرکت نداشتن»، «توانایی انجام کاری را نداشتن» و «درمانده» به کار می‌رود. مطابق نظریه «ربط»، منظور از پاره‌گفت «مشکلات زندگی پنچرم کرده» این است که گوینده خسته و درمانده شده و کاری از دستش برنمی‌آید.

**«ریپ زدن»**

اصطلاح ریپ زدن به معنای حرکت های نامتوازن و مقطع خودرو و لرزش در هنگام حرکت است. این اصطلاح در حوزه سلامت به معنی ضعیف و بیمار شدن و به لرزش افتادن بدن است. برای نمونه، اگر کسی بگوید، «به ریپ زدن افتاده‌ام» مطابق نظریه «ربط»، منظور گوینده این است که آن فرد ضعیف و بیمار شده و بدنش به لرزش افتاده است.

**«واشر سرسیلندر سوزاندن»**

چنانچه آب رادیاتور بسیار داغ شود و حرارت موتور بیش از حد افزایش یابد، پس از چند دقیقه که آمپر به خط قرمز برسد، واشر سرسیلندر می‌سوزد. اصطلاح «فلانی واشر سرسیلندر سوزونده» نیز به معنی بیمار شدن است.

**«تسمه تایم پاره کردن»**

تسمه تایم<sup>۱</sup> تسمه‌ای دنداندار و بخشی از موتور احتراق داخلی است که زمان باز و بسته شدن سوپاپ‌های موتور را کنترل می‌کند. پاره شدن تسمه تایم آسیب زیادی به موتور می‌زند و تعمیر آن بسیار هزینه‌بر است. اصطلاح تسمه‌تایم پاره کردن در خارج از حوزه خودرو به معنی دچار آسیب سخت شدن و اوضاع خرابی داشتن است. برای نمونه، منظور از پاره‌گفت «فلانی تسمه‌تایم پاره کرده» این است که آن فرد آسیب سختی دیده یا اوضاع خرابی دارد.

**«به روغن سوزی افتادن»**

اگر روغن موتور به دلایلی وارد اتاق احتراق یا همان محفظه بالای پیستون شود و همراه با مخلوط سوخت و هوا هنگام جرقه زدن شمع بسوزد، به اصطلاح می‌گویند خودرو به روغن سوزی افتاده است. این اصطلاح در خارج از حوزه خودرو به معنای «رو به خرابی بودن»، «در وضعیت ناخوشایندی بودن» و «درگیر ضعف و بیماری شدن» به کار می‌رود. برای نمونه،

1. timing belt

جمله «بعد از پنجاه سالگی بدن به روغن‌سوزی می‌افته» بدین معناست که بدن بعد از پنجاه سالگی رو به ضعف و بیماری می‌رود.

#### «گیرپاژ کردن»

گیرپاژ کردن یا قفل شدن موتور که به معنی سوختن موتور اتومبیل است زمانی رخ می‌دهد که دمای موتور بالا رود و سیلندرها خنک نشوند. این وضعیت موجب منبسط شدن پیستون‌ها می‌شود که در نهایت گیرپاژ کردن آنها را در پی دارد. این اصطلاح خارج از حوزه خودرو به معنای «درمانده شدن» به کار می‌رود. مطابق نظریه «ربط»، شنونده مثلا با شنیدن پاره‌گفت «گیرپاژ کردم»، با در نظر گرفتن بافت موقعیت درک می‌کند منظور گوینده این است که او درمانده شده و کاری از دستش برنمی‌آید. این اصطلاح هم‌معنای «هنگ کردن» است که آن نیز از حوزه رایانه وارد اصطلاحات روزمره زبان فارسی شده‌است. گفتنی است که تلفظ اصلی وام‌واژه فرانسوی گیرپاژ در اصل گریپاژ<sup>۱</sup> است. به نظر می‌رسد به دلیل شباهت نسبی جزء «گری» به واژه «گیر» فارسی، و از آنجاکه در این حالت موتور قفل (گیر) می‌کند، گویشوران گمان کرده‌اند که این همان واژه «گیر» فارسی است.

#### «موتور سوزاندن»

اصطلاح «موتور سوزاندن» که هم‌معنای گیرپاژ کردن یا قفل شدن موتور است، زمانی رخ می‌دهد که دمای موتور بالا رود و سیلندرها خنک نشوند. این اصطلاح در خارج از حوزه خودرو به معنای «درمانده شدن» و «بیمار شدن» به کار می‌رود.

#### «باتری خالی کردن»

باتری خالی کردن وضعیتی است که باتری به دلیلی توانایی برقرسانی به خودرو و روشن کردن آن را نداشته باشد. این اصطلاح در خارج از حوزه خودرو به معنی «نداشتن انرژی»، «نفس کم آوردن» و «از رمق افتادن» است. برای نمونه، اگر بگویند «فلان ورزشکار باتری خالی کرده» مطابق نظریه «ربط»، یعنی او از رمق افتاده یا اصطلاحا نفس کم آورده‌است.

#### «روشن شدن موتور»

روشن شدن موتور حالتی است که پس از استارت زدن رخ می‌دهد. این اصطلاح در حوزه‌های دیگر به معنی به‌طور خوب و مؤثر «دست به کار شدن» و «آغاز کردن فعالیت» است. برای

1. grippage

نمونه، منظور گزارشگر فوتبال از بیان پاره‌گفت «فلان تیم تازه موتورش روشن شده» این است که آن تیم پس از دقایقی بد بازی کردن شروع کرده به خوب و مؤثر بازی کردن.

#### «گرم شدن موتور»

کارایی خودرو پس از گرم شدن موتور به‌ویژه در هوای سرد بهتر می‌شود و مثلاً می‌توان بخاری آن را روشن کرد. این اصطلاح در خارج از حوزه خودرو تقریباً با اصطلاح «روشن شدن موتور» هم‌معناست. برای نمونه، اگر گزارشگر فوتبال بگوید «فلان تیم تازه موتورش گرم شده» مطابق نظریه «ربط»، شنونده درک می‌کند که منظور او این است که آن تیم پس از دقایقی بد بازی کردن شروع کرده به خوب و مؤثر بازی کردن.

#### «نمره شهرستان»

در تهران به خودروهایی که شماره پلاک آنها نمره تهران نباشد «نمره شهرستان» می‌گویند. نیز در شهرهای بزرگ و مراکز استان‌ها به خودروهایی که شماره پلاک آنها مربوط به شهرستان‌های کوچک اطراف باشد «نمره شهرستان» می‌گویند. این اصطلاح دستخوش تنزل معنایی و گسترش بافت کاربردی شده و خارج از حوزه خودرو دشواژه‌ای به معنای «دهاتی» و «بی‌کلاس» است. برای نمونه، اگر گفته شود که فلان کس نمره شهرستان است، منظور گوینده این است که آن فرد «دهاتی» یا «بی‌کلاس» است.

#### «شاسی بلند»

شاسی‌بلند<sup>۱</sup> به خودرویی می‌گویند که فاصله شاسی و محور آن تا سطح زمین بیشتر از خودروهای عادی است. این واژه به معنای آدم «قدبلند» نیز به کار می‌رود.

#### ۵-۲-۳- رانندگی

#### «با همین فرمان»

اصطلاح «با همین فرمان» در مواردی به کار می‌رود که نیازی نیست راننده فرمان خودرو را بچرخاند و باید در همان وضعیت فرمان حرکت کند. برای نمونه، پس از اینکه هنرجوی رانندگی پارک دوبل انجام داد مربی به او می‌گوید «حالا با همین فرمون از پارک خارج شو». این اصطلاح در خارج از حوزه خودرو به معنی جدید «با همین روش» و «با همین سبک و سیاق» به کار می‌رود. مطابق نظریه «ربط»، پاره‌گفت «اگه با همین فرمون جلو بریم موفق

1. Sport Utility Vehicle (SUV)

می‌شیم»، بدین معنی است که اگر به همین سبک و روش که تاکنون عمل کرده‌ایم کار را ادامه دهیم موفق خواهیم شد.

#### «نوربالا زدن»

در چراغ‌های جلوی خودرو لامپی در کاسه‌چراغ درونی وجود دارد که برای افزایش وسعت و ژرفای دید راننده در شب به کار می‌رود. به روشن کردن این لامپ اصطلاحاً «نوربالا زدن» می‌گویند. اصطلاح «فلانی نوربالا می‌زند» در دوران جنگ ایران و عراق در معنای «سزاوار شهادت» و «آسمانی شدن» در مورد رزمندگانی که به کار می‌رفت که حالت روحانی او در شب حمله تا بدان اندازه به چشم می‌آمد که سایر رزمندگان احتمال زیادی می‌دادند که او در آن عملیات شهید خواهد شد.

#### «چراغ خاموش»

چراغ خاموش در مورد خودرویی به کار می‌رود که هنگام حرکت در شب چراغ‌های جلویی روشن نباشد. این اصطلاح در خارج از حوزه خودرو به معنی جدید «مخفیانه»، «آرام و بدون جلب توجه» و «بی‌خبر» به کار می‌رود. مطابق نظریه «ربط»، این اصطلاح در پاره‌گفت «خیلی وقت ازت خبری نیست، چراغ خاموش می‌ای و میری!» به معنای مخفیانه و بدون خبر است.

#### «تخت گاز رفتن»

تخت گاز رفتن یعنی تند رفتن با فشار دادن پدال گاز به گونه‌ای که پدال به کف خودرو برسد. این اصطلاح در خارج از حوزه خودرو به معنی «انجام کاری با سرعت بیشتر و در زمان کمتر» است. برای نمونه، اگر استادی به دانشجویان بگوید «به دلیل این چند جلسه تعطیلی باید تخت گاز بریم» مطابق نظریه «ربط»، دانشجویان با در نظر گرفتن بافت موقعیت درک می‌کنند که منظور استاد این است که او قصد دارد با سرعت بیشتری درس‌ها را بدهد.

#### «گازش را گرفتن»

اصطلاح «گازش را گرفتن» نیز تقریباً با «تخت گاز رفتن» هم‌معناست. البته به نظر می‌رسد شدت کمتری نسبت به «تخت گاز رفتن» داشته باشد.

#### «دنده عقب رفتن»

اصطلاح «دنده عقب رفتن» در خارج از حوزه خودرو به معنای «پسرفت کردن»، «برگرداندن نظر خود» و «بازنگری کردن» است. برای نمونه، اگر کسی بگوید «با این ماشین‌های



بی کیفیت، صنعت خودروی ایران داره دنده عقب می‌ره» مطابق نظریه «ربط»، شنونده با در نظر گرفتن بافت موقعیت درک می‌کند که منظور او این است که صنعت خودروی ایران پسرفت کرده و پیشرفتی نداشته‌است. نیز این اصطلاح در جمله «ما باید دنده عقب بریم و این مسئله رو دقیق‌تر بررسی کنیم» به معنی بازنگری کردن است.

#### «ترمز کشیدن»

اصطلاح ترمز کشیدن در دو مورد کشیدن ترمز دستی خودرو و کشیدن ترمز اضطراری قطار به کار می‌رود. این اصطلاح در خارج از حوزه خودرو به معنی متوقف کردن کسی یا چیزی است. این اصطلاح در حوزه اخبار ورزشی نیز بسیار کاربرد دارد و به معنی جلوگیری از روند پیروزی‌های حریف از طریق شکست دادن یا مساوی کردن با او است. مثلاً مطابق نظریه «ربط»، خبر ورزشی «ایران ترمز ژاپن را کشید» یعنی تیم ملی ایران با تیم ملی ژاپن مساوی کرد یا شکستش داد. از آنجاکه ترمز دستی خودرو را معمولاً پس از ایست کامل می‌کشند و ترمز قطار را هنگام حرکت قطار می‌کشند، می‌توان نتیجه گرفت که این گسترش معنایی و گسترش بافت کاربردی از حوزه قطار بوده، نه از حوزه خودرو.

#### «با) دنده سنگین رفتن»

به حرکت آهسته خودرو با یکی از دنده‌های یک یا دو «با) دنده سنگین رفتن» می‌گویند. این اصطلاح در خارج از حوزه خودرو به معنی «عجله نداشتن» و «آرام آرام راه رفتن» به کار می‌رود. برای نمونه، اگر از کسی انتقاد شود که چرا «با) دنده سنگین راه می‌رود، شنونده مطابق نظریه «ربط»، درک می‌کند که گوینده دارد از او انتقاد می‌کند چرا آهسته راه می‌رود.

#### «هل دادن»

در فرهنگ‌های زبان فارسی فعل هل دادن به معنی افکندن یا به سویی راندن کسی یا چیزی از طریق وارد کردن فشار و نیرو به آن تعریف شده‌است. گاهی اوقات خودرویی که موتورش روشن نمی‌شود را هل می‌دهند تا روشن شود. از این نظر، کاربرد اصطلاح هل دادن به خارج از حوزه خودرو گسترش یافته و به معنی «تشویق کردن»، «انگیزه دادن» و «به حرکت وادار کردن» به کار می‌رود. برای نمونه، اگر دانش‌آموز یا دانشجویی برای دلیل درس نخواندنش بگوید «یکی باید منو هل بده»، مطابق نظریه «ربط»، منظور او این است که نیاز دارد کسی به او انگیزه بدهد یا او را وادار به درس خواندن کند و اصطلاحاً موتورش را روشن کند. گفتنی

است که عدم ارائه این معانی برای فعل هُل دادن در واژه‌نامه‌های زبان فارسی حاکی از گسترش آنها از حوزه خودرو است.

#### «بکسواد (بکسوات)»

بکسواد (بکسوات) که گویشوران آن را «بکس وباد» نیز تلفظ می‌کنند وام‌واژه‌ای از زبان روسی به معنی لغزیدن و درجا چرخیدن چرخ خودرو در خاک، گل، برف و... به دلیل ناکافی بودن اصطکاک است. این واژه در بافت‌های دیگر به معنای «درجا زدن» است. مطابق نظریه «ربط»، منظور از پاره‌گفت «مدت‌هاست که ما داریم بکسواد می‌کنیم» این است که ما داریم درجا می‌زنیم و پیشرفتی نکرده‌ایم.

#### «دریست»

صفت دریست در مورد تاکسی یا خودرو کرایه‌ای که در اختیار یک مسافر یا یک خانواده باشد و مسافر دیگری را سوار نکند به کار می‌رود. این واژه افزون‌بر افزایش معنایی و گسترش بافت کاربردی در خارج از حوزه خودرو، دستخوش تغییر مقوله دستوری از نوع تبدیل صفر<sup>(۵)</sup> شده است. بدین صورت که با تبدیل به مقوله قید به معنای «کامل» به کار می‌رود. مطابق نظریه «ربط»، پاره‌گفت «هر کاری داشتی دریست در اختیارتم» این نیست که گوینده خودرویش را در اختیار شنونده قرار می‌دهد، بلکه منظورش این است که هر کاری شنونده داشته باشد برایش انجام خواهد داد.

#### ۵-۲-۴- راه‌ها

#### «دست‌انداز»

به ناهمواری‌های جاده و خیابان که برای حرکت خودرو مشکل ایجاد می‌کند دست‌انداز می‌گویند. به نظر می‌رسد مبنای ساخته شدن این واژه این گونه بوده: از آنجاکه کمک‌فتر خودروهای سنگین بسیار سفت‌تر و خشک‌تر از خودروهای سواری است، ضربه‌هایی که چاله‌های جاده به فرمان انتقال می‌دهد گاه باعث جدا شدن و افتادن دست‌راننده از آن می‌شود. این واژه دستخوش گسترش معنایی و گسترش بافت کاربردی شده و به معنای جدید «مشکل» و «گرفتاری» به کار می‌رود. مطابق نظریه «ربط»، منظور از پاره‌گفت «توی دست‌انداز افتادیم» این است که دچار گرفتاری و مشکلاتی شده‌ایم.

**«ترافیک»**

وام‌واژه ترافیک به دو معنای «شداآمد»<sup>(۶)</sup> و «انبوهی» خودرو در خیابان و جاده (راه‌بندان) است که حرکت‌شان را کند و دچار اختلال می‌کند. معنای دوم این وام‌واژه هم در زبان انگلیسی و هم در زبان فارسی دستخوش گسترش بافت کاربردی شده و خارج از حوزه خودرو به همان معنای انبوهی اما در مورد چیزهای دیگری به جز خودرو به کار می‌رود. مطابق نظریه «ربط»، شنونده مثلاً با شنیدن یا خواندن خبر «ترافیک فیلم‌های تولید امسال آن قدر زیاد است که باید مدتی طولانی در نوبت اکران بمانند»، درک می‌کند منظور از ترافیک، انبوهی فیلم‌هاست.

**«چراغ سبز / قرمز»**

سبز شدن چراغ راهنمایی به معنای اجازه خودروها برای گذر از تقاطع است. عبارت «چراغ سبز» در بافت‌های دیگر به‌ویژه در ادبیات سیاسی به معنای نوین اجازه و موافقت است. گفتنی است که این معنای نوین احتمالاً از زبان انگلیسی گرفته‌برداری شده است. مطابق نظریه «ربط»، شنونده مثلاً با شنیدن یا خواندن خبر «فرانسه به آلمان چراغ سبز نشان داد» پی می‌برد که منظور این است که فرانسه پیرامون مورد ویژه‌ای با آلمان موافق است یا اجازه انجام کاری را به آلمان می‌دهد.

برعکس سبز شدن چراغ راهنمایی، قرمز شدن آن به معنای اجازه نداشتن خودروها برای گذر از تقاطع است. عبارت «چراغ قرمز» نیز در بافت‌های دیگر به‌ویژه در ادبیات سیاسی به معنای نوین اجازه ندادن و مخالفت است. این معنای نوین نیز احتمالاً از زبان انگلیسی گرفته‌برداری شده است. برای نمونه، خبر «فرانسه به آلمان چراغ قرمز نشان داد» بدین معناست که فرانسه پیرامون مورد ویژه‌ای با آلمان موافق نیست یا اجازه انجام کاری را به آلمان نمی‌دهد.

**«دوربرگردان»**

«دوربرگردان»<sup>۱</sup> به عمل چرخش ۱۸۰ درجه برای تغییر مسیر حرکت و نیز به جایی که برای انجام این کار در راه‌ها تعبیه شده گفته می‌شود. این واژه دستخوش گسترش بافت کاربردی شده و خارج از حوزه خودرو برای بیان «بازنگری»، «برگرداندن نظر خود» و پایان بخشیدن به یک کار اشتباه و برعکس آن را انجام دادن به کار می‌رود. برای نمونه، جمله «ما باید در اولین دوربرگردان برگردیم» به معنی پایان بخشیدن به یک کار اشتباه است.

1. U turn

## ۶- نتیجه‌گیری

معنای اولیه واژه‌ها و اصطلاح‌های بررسی‌شده این پژوهش یا دستخوش تغییر معنی شده‌اند یا با گسترش بافت کاربردی‌شان به حوزه‌های دیگر، در بافت‌های گوناگون شامل بافت زبانی و بافت موقعیت معنای متفاوتی یافته‌اند. گویشوران زبان فارسی با بهره بردن از اطلاعات زمینه‌ای مشترکشان پیرامون واژه‌ها و اصطلاح‌های مرتبط با حوزه خودرو، هم معنای اولیه واژه‌ها و اصطلاح‌ها را می‌دانند، هم به معانی و کاربرد گسترش‌یافته آنها دسترسی دارند. هنگامی که شنونده واژه یا اصطلاحی مرتبط با حوزه خودرو را دریافت می‌کند، با در نظر گرفتن بافت موقعیت، آن را با اطلاعات زمینه‌ای خود می‌سنجد و تطبیق می‌دهد و سرانجام درک می‌کند که منظور گوینده کدام معنی و کاربرد آن واژه یا اصطلاح است.

در پاسخ به هدف و ضرورت پژوهش پیش‌رو یعنی پاسخ به دو پرسش تحقیق: کدام واژه‌ها و اصطلاح‌های زبان فارسی با تغییر معنا و گسترش بافت کاربردی در حوزه خودرو رایج شده‌اند؟ و کدام واژه‌ها و اصطلاح‌های حوزه خودرو با تغییر معنا و گسترش بافت کاربردی به گنجینه واژگان زبان فارسی افزوده شده‌اند؟ باید بیان کرد که تلاش شد تا تقریباً همه واژه‌ها و اصطلاح‌هایی که با تغییر معنا و گسترش بافت کاربردی در حوزه خودرو رایج شده‌اند و واژه‌ها و اصطلاح‌های حوزه خودرو که با تغییر معنا و گسترش بافت کاربردی به گنجینه واژگان زبان فارسی افزوده شده‌اند معرفی شوند. البته ممکن است واژه‌ها و اصطلاح‌های دیگری نیز وجود داشته باشند که از نظر نگارنده دور مانده باشد. نیز نشان داده شد که نظریه ربط قابلیت تبیین چگونگی رخداد این دگرگونی‌ها را دارد. ضرورت دیگر این پژوهش این بود که تاکنون چنین پژوهشی انجام نشده بود.

در پاسخ به پرسش سوم این پژوهش که دلایل این بده‌بستان واژه‌ها و اصطلاح‌ها چیست؟ می‌توان گفت که بررسی این واژه‌ها و اصطلاح‌ها نشان داد که این بده‌بستان‌ها، انواع تغییرات معنایی، گسترش بافت کاربردی و گسترش استعاری به دلیل شباهت شیوه عمل کرد و رفتار وسیله نقلیه به شیوه عمل کرد و رفتار انسان و نیز شباهت ظاهری برخی ویژگی‌های مربوط به خودرو به ویژگی‌های شیوه زندگی و اندام انسان است. زیرا حوزه‌ترابری همیشه بخش تأثیرگذار و جدایی‌ناپذیری از زندگی انسان بوده‌است. به‌عنوان یکی از دلایل دیگر گسترش معنا و بافت کاربردی واژه‌ها و اصطلاح‌های حوزه خودرو به گنجینه واژگان زبان فارسی

می‌توان «علاقه مضاف و مضاف‌الیه» که یکی از گونه‌های آرایه مجاز است و در خارج از حوزه ادبیات نیز بسیار رایج است را برشمرد. مطابق صفوی (۱۳۷۹: ۲۳۹) هنگامی که به دارنده خودرو گفته می‌شود آب و روغن قاطی کردی، به روغن سوزی افتادی، موتور رو باید پایین بیاریم، موتور گرم شده، گیرپاژ کردی، و... در واقع مضاف‌الیه (دارنده خودرو) به جای مضاف (خودرو) به کار رفته است.<sup>(۷)</sup> براین اساس، بسامد کاربرد این «علاقه مضاف و مضاف‌الیه» در مورد واژه‌ها و اصطلاح‌های حوزه خودرو آن‌چنان بالا رفته که باعث سرریز شدن و گسترش کاربرد آنها به خارج از این حوزه و جافتادن آنها در مورد شیوه عمل کرد و رفتار انسان نیز شده است. یکی از دلایل تغییر معنا و گسترش واژه‌ها و اصطلاح‌های زبان فارسی به حوزه خودرو گسترش استعاری است. برای نمونه، طی این فرایند واژه‌هایی همچون شمع، رکاب، سپر، اتاق، کمربند، قمقمه و کلینیک افزون بر مصداق اصلی خود به مصداق دیگری در حوزه خودرو ارجاع می‌دهند.

### پی‌نوشت

۱. ضمن سپاس بسیار از داور گرامی این مقاله که چندین مورد را پیشنهاد دادند و نکاتی را گوشزد فرمودند.
۲. براین پایه نیز اصطلاحات aggressive driver/driving ساخته شده است.
۳. طبق این نظریه، ذهن انسان ساختارها را از یک قلمرو می‌گیرد و آنها را با عناصری در قلمرو دیگر می‌آمیزد و این گونه تصاویری ذهنی و مفاهیمی نوین می‌آفریند.
۴. گسترش استعاری فرایندی است که طی آن یک واژه افزون بر مصداق اصلی خود به مصداق دیگری در یک حوزه دیگر ارجاع می‌کند (شقایق، ۱۳۸۶: ۱۱۱).
۵. تبدیل صفر (zero conversion) فرایندی است که مقوله و نقش واژه را بدون هیچ افزایش یا کاهش تغییر می‌دهد (شقایق، ۱۳۸۶: ۱۰۳).
۶. «شدا آمد» برابر نهاد پیشنهادی فرهنگستان زبان و ادب فارسی برای واژه ترافیک است.
۷. البته موردی نیز هست که مضاف (خودرو) به جای مضاف‌الیه (راننده خودرو) به کار می‌رود؛ هنگامی که پلیس راهنمایی مثلا به جای این که بگوید «راننده پراید حرکت کن»، می‌گوید «پراید حرکت کن».

## منابع

- بامشادی پارسا، بامشادی جواد، انصاریان شادی. بررسی معنایی سه حرف اضافه *æra* و *ta.wæ* در کردی گورانی از دیدگاه شناختی. *جستارهای زبانی*. ۱۳۹۵؛ ۴(۳۲): ۵۹-۸۰.
- جم بشیر. بررسی گسترش معنا و بافت کاربردی واژه‌ها و عبارتهای مذهبی در فارسی گفتاری برپایه نظریه ربط. *زبان‌شناسی و گویش‌های خراسان*. ۱۴۰۰؛ ۴(۲۴): ۵۵-۸۱.
- ستوده‌نیا محمدرضا، حبیب‌اللهی مهدی. نقش بافت درون‌زبانی در توجیه آیات مشابه. *پژوهشنامه قرآن و حدیث*. ۱۳۹۳؛ ۱۵: ۵۵-۸۸.
- شریفی شهلا، کرامتی یزدی سریرا. معرفی نظریه انگاره معنایی طنز و بررسی ایرادات آن بر مبنای داده‌های زبان فارسی. *پژوهش‌های زبان و ادبیات تطبیقی*، ۱۳۸۹؛ ۲: ۸۹-۱۰۹.
- شقایق ویدا. *مبانی صرف*. تهران: سمت. ۱۳۸۷.
- شمس مهدی، مشکات محمد. *نقدهایی بر نظریات معنایی در فلسفه تحلیلی ادبیات*. فلسفه، ۱۳۹۶؛ ۲: ۶۱-۸۳.
- صفوی کورش. *درآمدی بر معناشناسی*. تهران: حوزه هنری. ۱۳۷۹.
- صفوی، کورش. کدام معنی؟ *علم زبان*. ۱۳۹۲؛ ۱: ۱۱-۴۰.
- Evans, V. *A Glossary of Cognitive Linguistics*, Edinburgh: Edinburgh University Press. 2007.
- Evans, V. *How Words Mean: Lexical Concepts, Cognitive Models, and Meaning Construction*. Oxford University Press. 2009.
- Fauconnier, G. & Turner, M. *The way we think: Conceptual blending and the mind's hidden complexities*. Basic Books. 2002.
- Galiñanes, C. L. *Relevance theory, Humor and the narrative structure of humorous novels*. *Revista Alicantina de Estudios Ingleses*. Vol.13. 2000.
- Grice, H. P. 'Logic and conversation', *William James Lectures*, Harvard. 1967. Published in Grice 1989, 1-143.
- Grice, H.P. "Further Notes on Logic and Conversation," *Syntax and Semantics*, 1978. vol.9 edited by P. Cole, Academic Press. Reprinted as ch.3 of Grice 1989, 41-57.
- Hudson, G. *Essential Introductory Linguistics*. Blackwell. 2000.
- Hurford, J. R. & Heasley, B. *Semantics: A Coursebook*. 2nd edition. Cambridge: Cambridge University Press. 1996.
- Kaplan, D. "Demonstratives. in J. Almog, J. Perry and H. Wettstein) eds.). *Themes From Kaplan*. New York: Oxford University Press. 1989.
- Luchjenbroers, J. *Relevance Theory and Context Selection*. *La Trobe Papers in Linguistics* (Vol. 2). 1989.
- Nerlich, B. *Change in Language: Whitney, Bréal and Wegener*. London: Routledge. 1990.

- Sperber, D., and Wilson, D. *Relevance: Communication and Cognition*. 1986. Oxford: Blackwell. Second edition with a new postface, 1995.
- Stalnaker, R. Pragmatics. *Synthese*. 1970; 22: 272–289.
- Traugott, E. C. “Explorations in Linguistic Elaboration; Language change, Language acquisition, and the genesis of spatio-temporal terms”, In John, M. Anderson and Charles Jones (eds.) *Historical Linguistics I*. Amsterdam: North Holland, 1974; 263- 314.
- Volpe, A. D. Genetic Classification and Historical Method. In: Puppel, Stanistaw (ed.) *The Biology of Language*. Amsterdam: John Benjamins publishing company. 1995.
- <https://anthropologyandculture.com/author/badrii>

## روش استناد به این مقاله:

جم بشیر. بررسی گسترش معنا و بافت کاربردی واژه‌ها و اصطلاح‌ها به/ از حوزه خودرو در گونه گفتاری زبان فارسی، زبان فارسی و گویش‌های ایرانی، ۱۴۰۲، ۲(۱۶): ۴۹-۲۳. DOI: 10.22124/plid.2024.27901.1678

**Copyright:**

Copyright for this article is retained by the author(s), with first publication rights granted to *Zaban Farsi va Guyeshhay Irani (Persian Language and Iranian Dialects)*. This is an open-access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution License (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided that the original work is properly cited.

